

УДК 811.111'342.9

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/20.167377>

Любов КОЗУБ,
 orcid.org/0000-0002-6617-6442
 кандидат філологічних наук, доцент,
 доцент кафедри романо-германських мов і перекладу
 Національного університету біоресурсів і природокористування України
 (Київ, Україна) liubatarn@yahoo.com

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ В ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню специфіки передачі чужого мовлення в електронних засобах масової інформації і зумовлена спрямуванням сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення електронного дискурсу в аргументативному та комунікативно-прагматичному аспектах. Результати дослідження дали змогу визначити специфіку передачі чужого мовлення в електронних засобах масової інформації з урахуванням їх прагматичного спрямування, простежити спільні та відмінні риси в організації досліджуваних текстів.

Ключові слова: електронний дискурс, лінгвостилістичні засоби, екстралінгвальні фактори, прагматичний потенціал, фактор адресата, чуже мовлення.

Liubov KOZUB,
 orcid.org/0000-0002-6617-6442
 Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
 Associate Professor of Romance and Germanic Languages
 and Translation Department
 National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
 (Kyiv, Ukraine) liubatarn@yahoo.com

LEXICO-STYLISTIC MEANS OF DIRECT SPEECH RENDERING IN THE ELECTRONIC MEDIA

One of the leading forms of mass communication are the electronic media. Their study requires to take into account the pragmatic aspect, as the main task of the press is to influence and persuade the reader in the objectivity of the information as well as to form his attitude towards the reported events. The investigation of the argumentative, communicative and pragmatic peculiarities of the electronic discourse allows to understand the functional purpose of the press. The analysis of the linguostylistic peculiarities of the direct speech rendering in the electronic media proves that the indirect speech used in the media is an important tool to influence the reader, his thoughts and beliefs.

The results of the electronic discourse research revealed that the Internet network is the community of individuals whose communication occurs via a computer in a definite virtual environment. The electronic discourse is characterized by the following features: the electronic channel of message transmission, indirectness, virtuality, remoteness, hypertextuality, combination of different kinds of discourses. The Internet communication has the features of oral and written speech due to extralinguistic factors of communication and social peculiarities of communicators.

The investigation of direct speech rendering in the electronic media should involve the study of the addressee factor and the realization of the influence function through the use of linguistic means, especially emotional and evaluative lexicon, a variety of stylistic devices as well as citing. All these means are used to persuade the addressee in the authenticity of the suggested information, to change his views, beliefs and intentions. According to the results of the investigation, the most frequently used language means in direct speech rendering in the electronic media are the following: alliteration, assonance, emotional and evaluative lexicon, shortenings, intensifying adverbs, inversion, ellipsis, distant position of the syntactically connected units, parenthesis (parenthetical sentences), antithesis, detachment etc. All these means make texts of the electronic media more informative and convincing.

Key words: electronic discourse, linguostylistic means, extralinguistic factors, pragmatic potential, addressee factor, direct speech.

Постановка проблеми. Невпинний розвиток новітніх інформаційних технологій нерозривно пов'язаний із розвитком та поширенням всесвітньої мережі Інтернет. Вона стає глобальним засобом масової інформації, який відрізняється від попередніх формою викладу матеріалу, представ-

ленням інформації, що, відповідно, впливає на її сприйняття. Поширення інтернету спричинило появу нових текстових форм, які дедалі більше привертають увагу науковців різних галузей. На особливий інтерес із цього приводу заслуговують електронні інформаційні тексти.

Аналіз досліджень. Нині з'являється дедалі більше праць, присвячених вивченню різних аспектів електронного дискурсу. Так, здійснено дослідження персональних веб сторінок лінгвістів як жанру інтернет-дискурсу (С. С. Данилюк), іспаномовних інтернет-форумів (Н. Г. Лукашенко), комп'ютерних конференцій (Е. Н. Галичкіна), інтернет-щоденників (С. В. Заборовська), проаналізовано лінгвістичні особливості наукового мережевого дискурсу (Л. В. Моргун), розглянуто роль електронної комунікації у конструюванні гендерної ідентичності (Е. Г. Соколинська) тощо. При цьому актуальним залишається вивчення електронного дискурсу в аргументативному та комунікативно-прагматичному аспектах.

Метою дослідження є виявлення лінгвістичних особливостей передачі чужого мовлення в електронних засобах масової інформації шляхом встановлення специфіки використання низки лінгвальних засобів.

Виклад основного матеріалу. Проблема передачі чужого мовлення існує давно і тривалий час детально досліджується лінгвістами. Основою досліджень невластне-прямого мовлення є роботи М. М. Бахтіна та В. В. Виноградова. Ґрунтовний аналіз невластне-прямого мовлення було здійснено О. В. Андрушак, яка пояснює інтерес до цього явища щонайменше двома факторами: необхідністю переосмислення його разом з іншими основними проблемами лінгвістики з урахуванням теоретичних положень дискурсної та когнітивної лінгвістики, а також особливостями розвитку художньої літератури, яка постійно урізноманітнює форми поєднання в тексті мовлення наратора та персонажів (Андрушак, 2006: 7).

Особливістю невластне-прямого мовлення у публіцистиці є те, що стилістичне значення невластне-прямого мовлення має за основу документальність та достовірність і через ці властивості воно перевершує пряме мовлення. У невластне-прямому мовленні чуже висловлювання, зберігаючи деякі свої суттєві риси, але часто без ознак особистої належності, відтворюється у формі авторського мовлення (Цын Чэнь, 2006: 108).

Досліджуючи форми нарації у сучасній англійській прозі, І. А. Бехта зазначає, що основними композиційно-мовленнєвими формами мовлення наратора є нарація, опис та міркування, а трьома основними формами передачі персонажного мовлення є пряме, непряме та невластне пряме мовлення (Бехта, 2001: 68).

За твердженням Н. Нера, введення невластне-прямого мовлення в художній твір є поєднан-

ням авторського мовлення з мовленням персонажа. Невласне-пряме мовлення проникає у різноманітні структури авторської оповіді, знімає з контексту непрямого мовлення нейтральність, сухість та підсилює драматизм введення прямого мовлення (Нера, 2007: 114). У центрі такої розповіді – не хронологічно впорядкована дія, а спогади, асоціації, зовнішні і внутрішні образи, думки і рефлексії.

Структурно-семантична типологізація невластне прямого мовлення здійснюється залежно від того, яке це мовлення, фактично висловлене чи внутрішнє. Відповідно до цього, виділяють два типи невластне прямого мовлення: зовнішнє і внутрішнє. До зовнішнього належать приховане мовлення, цитатне мовлення, мовлення в мовленні, до внутрішнього – внутрішні рефлексії, потік свідомості, колективні, невластне прямі думки (Кусько, 1980: 37).

Особливість невластне-прямого мовлення полягає в тому, що автор узагальнено вказує на напрям думок персонажа, а потім висловлює їх. Слова, що вводять невластне пряме мовлення, є зазвичай описом зовнішньої чи внутрішньої ситуації, різноманітних настроїв, станів, які готують читача до сприйняття думок персонажа. Значно рідше простежується використання таких слів після невластне прямого мовлення. Відне слово привертає увагу читача до дій, які передували думкам персонажа і супроводжують їх (Нера, 2007: 114). Інколи ввідні слова трапляються усередині і наприкінці невластне прямого мовлення. Такий порядок ввідних слів простежується тоді, коли автору треба підкреслити мовленнєвий процес, показати зміни в його протіканні та наголосити на особливості мовлення героя.

Відмінністю вживання невластне прямого мовлення у публіцистиці є те, що здебільшого авторське мовлення містить посилання на ситуацію говоріння, створення іншою особою внутрішнього чи зовнішнього висловлювання. В авторському мовленні, в яке включається чуже мовлення, можуть міститися слова чи вирази, значення яких вказує на факт зовнішнього чи внутрішнього говоріння. Невласне пряме мовлення може бути представлене також окремими висловлюваннями, але в контексті є підказки, що вказують на нього (Цын Чэнь, 2006: 108).

З'єднувальним елементом у невластне прямому мовленні є зазвичай дієслово, яке є семантичним ядром, центром репрезентуючого компонента. Для нього характерні семантична місткість і гнучкість. Воно є найконструктивнішим порівняно з усіма іншими частинами мови.

За твердженням Н. Нера, дієслова є важливим елементом оповідного дискурсу, вони є сигналом появи невластне прямого мовлення. Основне призначення дієслова – ввести і коментувати невластне пряме мовлення. Дієслова передають ставлення автора до персонажа, допомагають читачеві поринути у світ героя, впливають на його емоції і сприйняття описуваних подій. Різноманітність способів введення невластне прямого мовлення пояснюється тим, що воно є органічним поєднанням позицій автора і персонажа (Нера, 2007: 115).

Таким чином, невластне пряме мовлення є однією з оповідних форм та формою передачі чужого мовлення. Воно дає змогу передати смисл мовлення героя, його найхарактерніші риси. У ньому проявляються лексичні та синтаксичні особливості висловлювань мовця, емоційність, що є характерною для прямого мовлення героя. При цьому головною особливістю невластне прямого мовлення у публіцистиці є те, що чуже висловлювання, зберігаючи деякі свої суттєві риси, відтворюється у формі авторського мовлення.

Аналізуючи тексти електронних ЗМІ, варто звернути увагу на особливості використання лексико-стилістичних засобів для передачі чужого мовлення, що роблять тексти чіткішими, логічнішими та додають їм певної емоційності.

Непряме мовлення є стилістичним прийомом переміщення значення синтаксичної структури у певному контексті. Воно є репрезентацією прямого мовлення іншою особою, зазвичай автором: *BBC diplomatic correspondent Jonathan Marcus says Mr. Solana will be looking for signs that...; TUI Chief Executive Michael Frenzel said earlier this month he had received indications of interest from a number of potential buyers for the unit.*

Досліджуючи інформаційні повідомлення електронних ЗМІ, необхідно зазначити, що на лексичному рівні найчастотнішими дієсловами, які констатують і вводять непряме мовлення, є дієслова *to say* і *to tell*: *Col. Martin Stanton, who oversaw the count, said he told General Petraeus about the new figures this week; Two people were injured, official Lorne Martin told Radio Martinique; One French farmer told the BBC the subsidies should stay as a safety net.*

Непряме мовлення вводять також дієслова, які мають експресивне значення. У проаналізованих текстах такими дієсловами є: *to urge, to demand, to hail, to vow*, а також слова *to indicate, to report, to offer, to caution, to voice, to add*: *Recent American military data indicates that for the fourth week in a row...; Iran insists its program is for peaceful purposes but some Western powers fear it is making weapons;*

The UK has urged the EU to go much further and get rid of direct payments to farmers altogether; The UN has demanded Iran suspend its uranium enrichment program.

У проаналізованих текстах використовується також еліпс, тобто випускається слово чи словосполучення. При цьому зрозумілість речення забезпечується загальним контекстом. Еліптичні конструкції надають висловленню динамічності, експресивної виразності та створюють враження невимушеного усного мовлення: *Estimates by the Iraqi Red Crescent of the number of displaced Iraqis run much higher, but are marred by the double and triple counting of Iraqis who move from one area to another, American officials say; Automobile sales in Brazil, Russia, India and China were now equivalent to 88 percent the size of the U.S. market, it said – and were still growing at 20 percent a year compared to flat growth and recent decline in the U.S.*

Під час передачі чужого мовлення в проаналізованих текстах простежуються і вставні речення, що пояснюють, уточнюють або доповнюють значення одного з членів речення: *Residents on islands further across the eastern Caribbean – as far away as Puerto Rico to the north and Trinidad and Tobago to the south – told the USGS that they had felt the quake; China – whose growth has powered commodity prices to new heights and which itself has helped power economies from Africa to Russia with demand for resources – now had a bigger impact on global consumption growth than the United States, it said.*

Прийом стилістичної інверсії у реченнях із непрямым мовленням використовується з метою емоційного чи семантичного виділення одного з компонентів речення. Таке виділення необхідне для уточнення, деталізації чи наголошення: *Ahead of the talks, Iranian government spokesman Gholam Hossein Elham did say that Mr. Jalili would present “new ideas and initiatives” to Mr. Solana.; Speaking at his home in the Huriya neighborhood in northwest Baghdad, Mr. Chalabi said he was aware of the issue of returnees’ lingering fears.*

У стилістиці англійської мови чільне місце займають стилістичні прийоми, завданням яких є здійснення певного звукового ефекту. Найпоширенішими фонетичними засобами, які виконують функцію емоційного впливу на читача під час передачі чужого мовлення в електронних ЗМІ, є алітерація та асонанс. Так, алітерація надає додаткової мелодійності висловлюванням. Вона, так само як і всі інші звукові засоби, не має смислової функції, але є засобом додаткового впливу на читача: *... the subsidies should stay as a safety net; ... its*

program is purely peaceful purposes. Асонанс полягає у повторенні однакових голосних звуків у фразі: *Iran insists its program ...; ... gross domestic product ...*

Досліджуючи особливості передачі чужого мовлення в електронних ЗМІ, необхідно зазначити частотне вживання оцінної лексики для опису: різноманітних фактів: *peaceful purposes, uranium enrichment experiments, security gains, sectarian basis, takeover contest, murder inquiry*; мовців, яких цитують: *the German city-state, police spokesman, news agency, local official, senior Sunni officia, American officials, Military officials*, а також виконавців дій: *Iraqi refugees, Iraqi government, American military, neighborhood leaders*.

Із перелічених прикладів очевидно, що для електронних ЗМІ характерним є використання слів і словосполучень з офіційною конотацією, що пояснюється описом численних офіційних подій за участі відомих людей: політичних зустрічей, перемовин, офіційних візитів тощо.

Серед лексичних засобів простежується також використання інтенсифікуючих прислівників *likely, increasingly, completely*, які несуть важливе смислове навантаження у тексті: ... although

volatility was likely to remain high; ... and were likely to represent even more as growth slowed in richer countries; ... but such success stories are becoming increasingly rare; ...this is completely impossible politically, and our correspondent says she is probably right.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що найчастотнішими мовними засобами, що використовуються в електронних ЗМІ для передачі чужого мовлення, є: алітерація та асонанс, оцінна лексика, численні скорочення, інтенсифікуючі прислівники, інверсія, пропуск та виділення деяких членів речення, вставні речення, антитеза, відокремлення тощо. Аналіз засвідчив, що усі ці засоби під час передачі чужого мовлення в електронних ЗМІ роблять тексти інформативнішими і переконливішими. Вони привертають увагу читачів, змушують їх замислитися над актуальністю висвітлених подій чи описаних фактів, спонукають до дій, викликають із боку читача необхідну для автора статті реакцію (схвалення, обурення, співпереживання тощо).

Отримані результати можуть бути використані для подальшого поглибленого вивчення різних аспектів електронного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушак О. В. Концепт «невласне-пряме мовлення» у сучасному дискурсознавстві. Тези доповідей учасників міжнародної наукової конференції «Іноземна мова: здобутки і перспективи». Тернопіль: ТДЕУ, 2006. С. 6–8.
2. Бехта І. А. Наратор та форми нарації у сучасній англійській прозі. Вісник Черкаського ун-ту. Серія: Філологічні науки. 2001. Вип. 24. С. 67–69.
3. Кусько Е. Я. Проблемы языка современной художественной прозы. Несобственно-прямая речь в литературе ГДР. Львов, 1980. 208 с.
4. Нера Н. Лексична структура репрезентуючого компоненту у невластне-прямій мові. Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: Зб. наук. пр. Ч. 1. Лінгвостилістика. Лексична семантика. Фразеологія. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. С. 113–116.
5. Цын Чэнь. Особенности несобственно-прямой речи в современной публицистике. Вестник Московского университета. Серия 10. Журналистика. 2006. № 6. С. 107–109.

REFERENCES

1. Andrushchak O. V. Kontsept "nevlasne-priame movlennia" u suchasnomu dyskursoznavstvi. Tezy dopovidei uchashnykiv mizhnarodnoi naukovoï konferentsii "Inozemna mova: zdobutky i perspektyvy". Ternopil: TDEU, 2006. S. 6–8 [in Ukrainian]
2. Bekhta I. A. Narator ta formy naratsii u suchasni anhlomovniï prozi. Visnyk Cherkaskoho un-tu. Seriiia: Filolohichni nauky. 2001. Vyp. 24. S. 67–69 [in Ukrainian]
3. Kusko E. Ya. Problemy yazyka sovremennoi khudozhestvennoi prozy. Nesobstvenno-priamaia rech v lyterature HDR. Lvov, 1980. 208 s [in Ukrainian]
4. Nera N. Leksychna struktura reprezentuiuchoho komponentu u nevlasne-priamii movi. Suchasni problemy lnhvistychnykh doslidzhen i metodyka vykladannia inozemnykh mov profesiinoho spilkuvannia u vyshchii shkoli: Zb. nauk. pr. Ch. 1. Lnhvostylystyka. Leksychna semantyka. Frazeolohiia. Lviv: Vyd. tsentr LNU im. I. Franka, 2007. S. 113–116 [in Ukrainian]
5. Tsin Chen. Osobennosti nesobstvenno-priamoi rechy v sovremennoi publytsystyke. Vestnyk Moskovskoho unyversyteta. Seryia 10. Zhurnalystyka. 2006. № 6. S. 107–109 [in Russian]